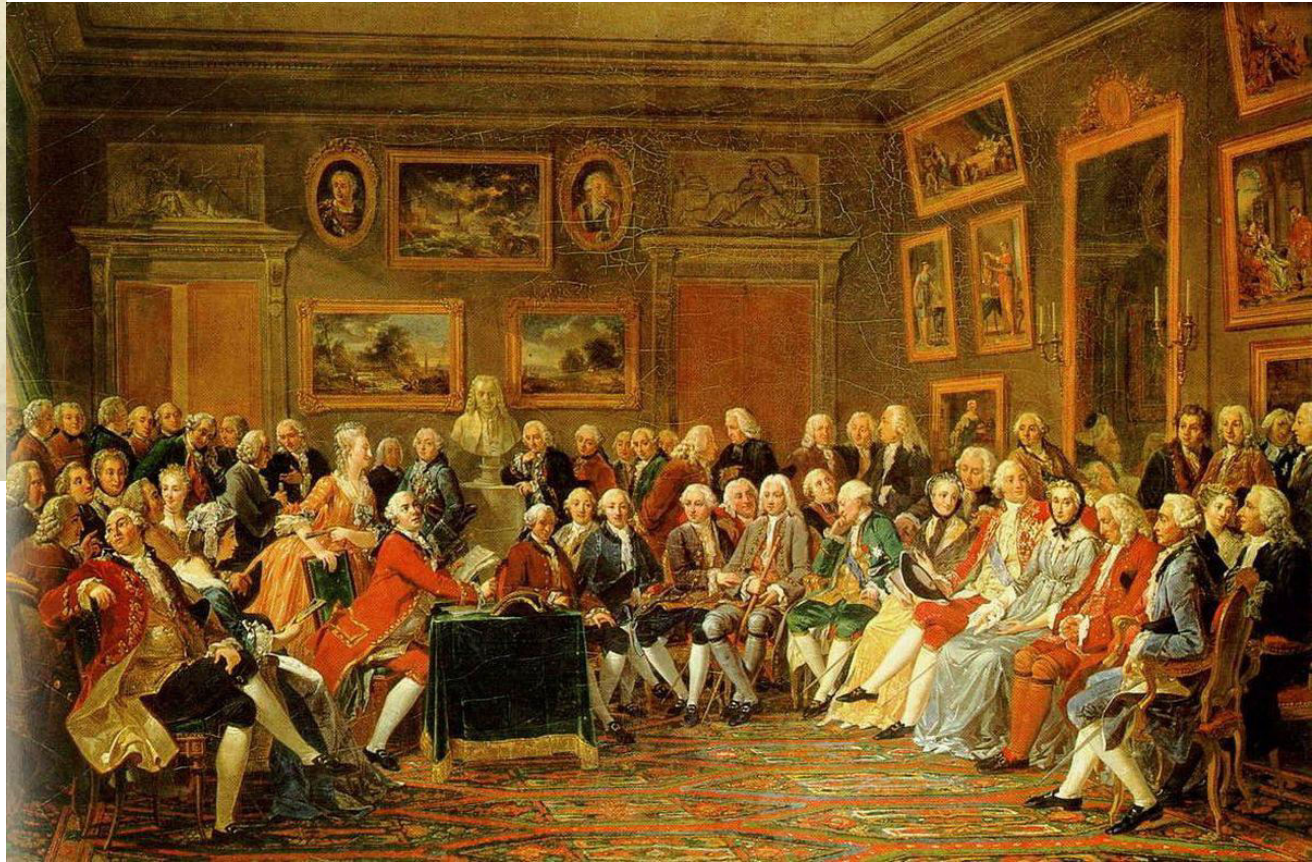

A felvilágosodás

17. század – 19. század eleje

*„A felvilágosodás az ember
kilábalása maga okozta
kiskorúságából*

(...)

*Sapere aude! Merj a magad
értelmére támaszkodni!”*

*– ez tehát a felvilágosodás
jelmondata.*

— Immanuel Kant

A polgári társadalom megteremtését előkészítő eszmerendszer. Nem stílus, hanem szellemi mozgalom.

A sötét középkor után a fény, a világosság századát jelenti.

A **reneszánszsal** induló elvilágiasodási folyamat a 18. században egész Európára kiterjedő korszakváltást eredményezett.

M.S.
mester:
Mária és
Erzsébet

A felvilágosodás jellemzői

- Az évszázados tekintélyelvek kötöttségével szemben a gondolkodás merészsége
- Vallási kötöttségtől mentes gondolkodás
- A tudomány és filozófia eszméi áthatják a civil életet és az irodalmat

A felvilágosodás eszmerendszerének két forrása

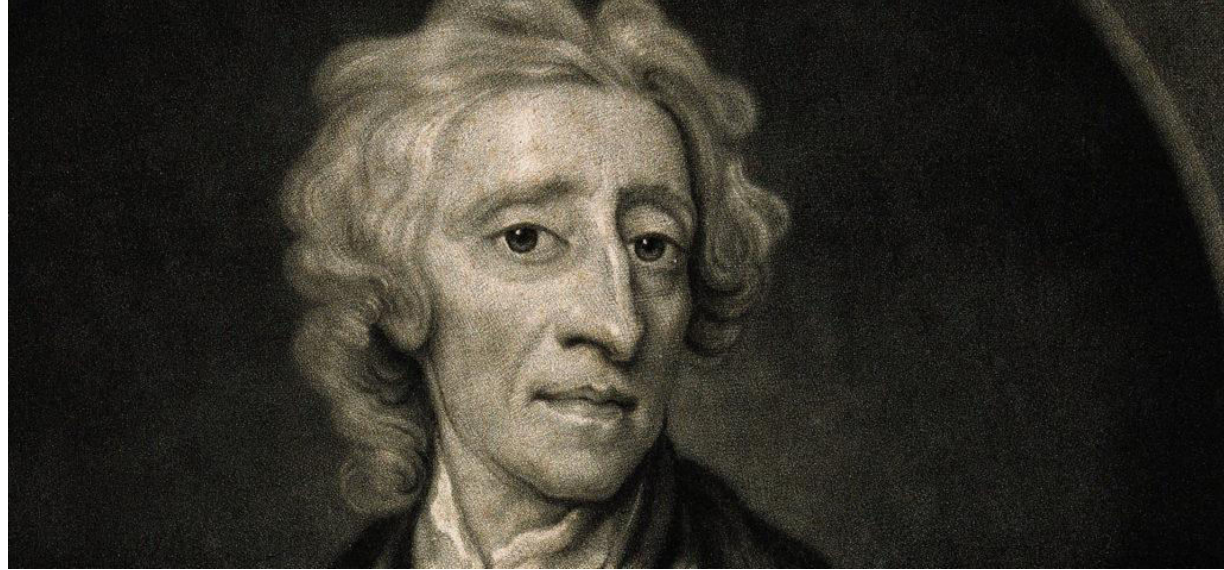
Két filozófiai irányzat:

- 1. empirizmus**
- 2. racionalizmus**

Empirizmus

- Empiria szó jelentése: tapasztalat, megismerés, jártasság
- Az embernek nincsenek veleszületett eszméi → **tabula rasa**
(nevelés szerepe)
- A világ megismerése tapasztalatokon nyugszik. Ismereteink végső forrása a tapasztalat, az érzékelés

John Locke

- *„Nincs semmi az értelemben, ami ne lett volna azelőtt az érzékletben.”*
- A tudósnak kísérleteznie kell, adatokat kell gyűjtenie, ezeket fel kell dolgoznia, és ezekből le kell vonnia a következtetéseket
- **A világ megismerési módszere az indukció**
= meg kell ismernünk az egyes dolgokat, és sok ilyen dolgot megismerve eljutunk az általánosításig

Racionalizmus

- Ráció: ész, értelem
- Csak azt fogadják el, ami értelemmel megmagyarázható.
- A matematika a legtökéletesebb tudomány
- Az értelem ismereteink végső forrása.
- Az igazságot meg lehet ismerni, hiszen a valóság az igazság megvalósulása

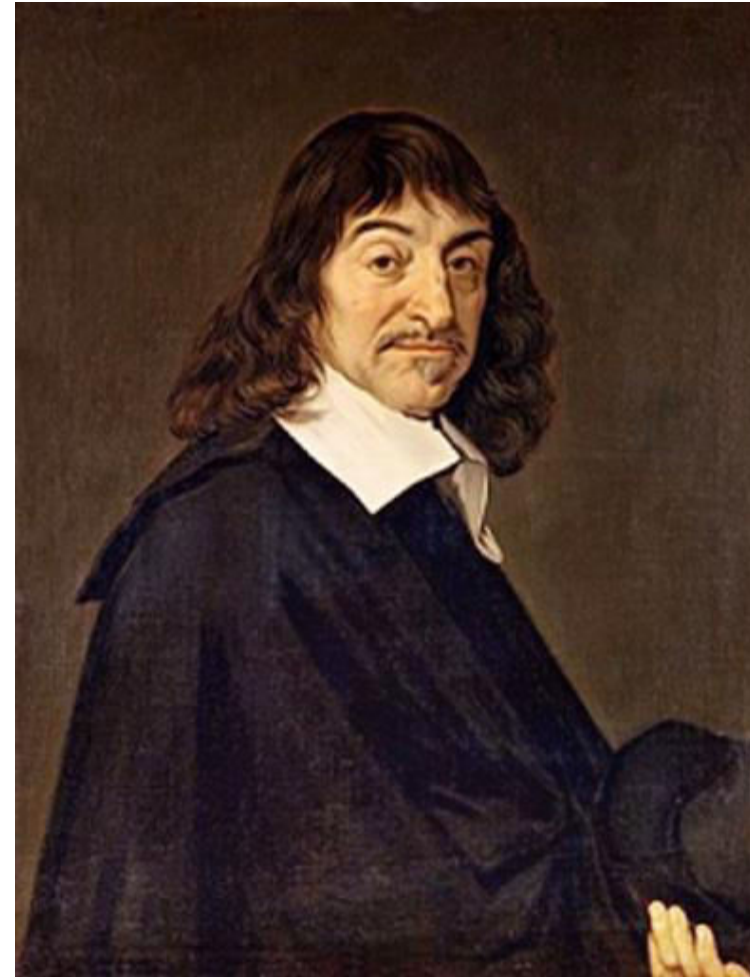
René Descartes

"Cogito, ergo sum. –

Gondolkodom, tehát vagyok."

- Értekezés a módszerről, 1637.

Szerinte a gondolkodás képessége, a matematika alapvető fogalmai velünk születnek. Módszere a **dedukció**, amely az általánosból az egyedi felé haladó gondolkodásmód (az indukció ellentéte).

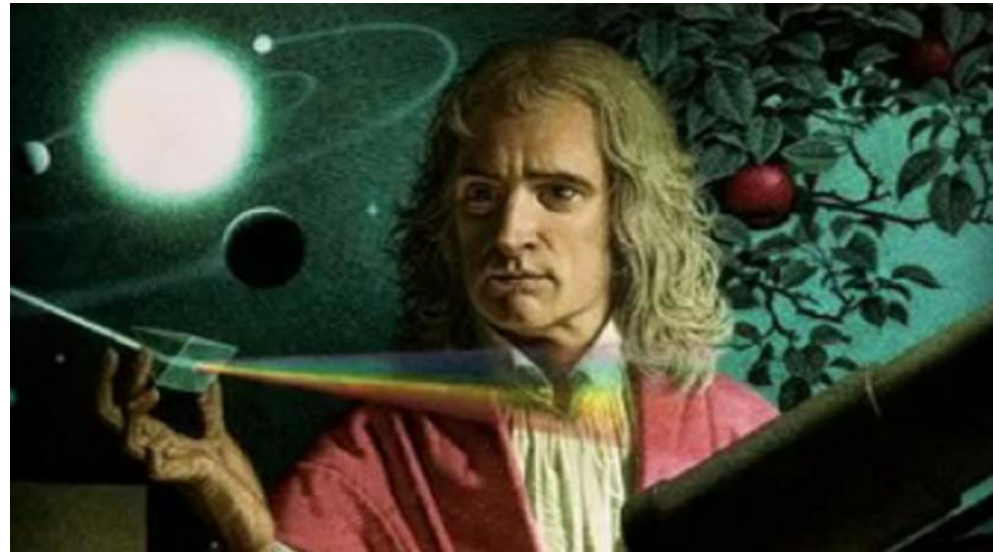

A felvilágosodás célja

- Teológia és természettudományok szétválasztása
- **A sötétségből való kivezetés**
- Minden társadalmi baj oka **a tudatlanság**
- Butaság \longrightarrow szabadságnélküliség
- Középkori vallásos gondolkodás sötétsége

józan ész világossága

Egyházellenesség: antiklerikalizmus

- A felvilágosodás gondolkodói szembehelyezkedtek a régi rend eszmei támaszát jelentő egyházzal
- Többségük nem kérdőjelezte meg Isten létezését, de különböző istenfelfogásokban érezhető a gondviselés hit elbizonytalanodás = DEIZMUS

(klérus = egyház)

A "*rejtőzködő Isten*" létezése az ész érveivel nem bizonyítható, de ésszerűbb létezőnek elfogadni.

Istenfelfogások

1. panteizmus

2. deizmus

**3. teizmus és
ateizmus**

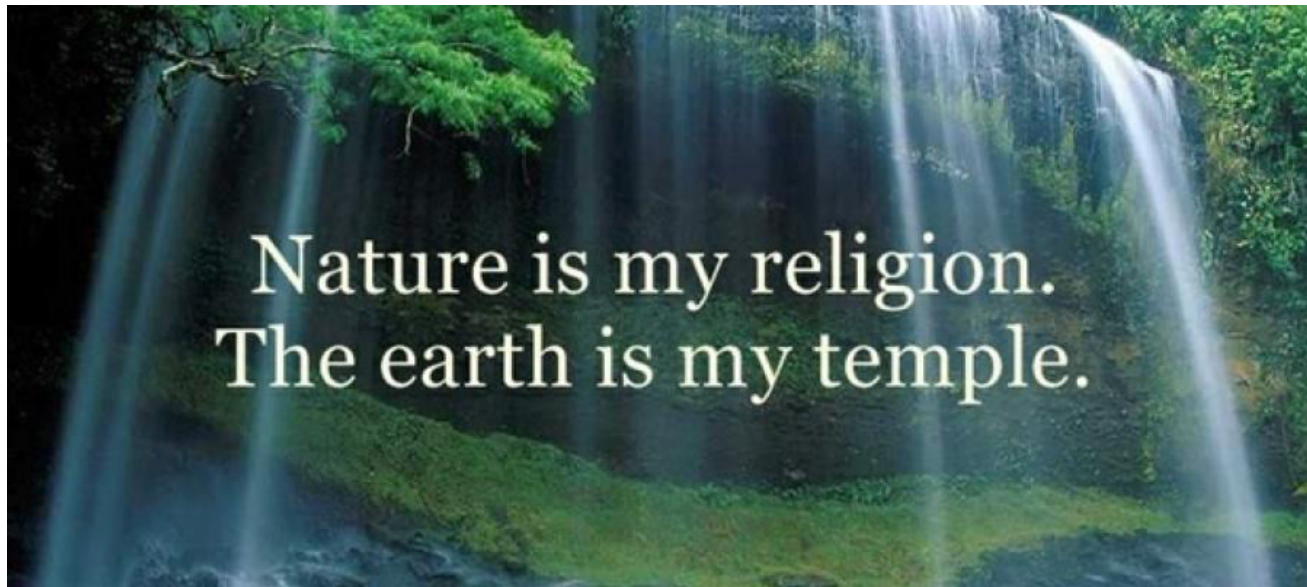

Panteizmus

Istent **a természettel, a természet erőivel azonosítja**. Az ember a természet alkotóját alkotásán keresztül csodálhatja.

Spinoza: *„Minden, ami van Istenben van, és semmi sem létezhet és semmi sem fogható fel Isten nélkül (...) Isten a teremő természet és minden, ami létezik, általa lett és általa lesz létében megtartva.”*

A világ megismerésének útja az isteni lényeg megismerése, mely minden érzékelhető jelenség mögött ott van.

Deizmus

- A tételes vallások **dogmái** szemben állnak a józan ésszel
- A korban nem volt magyarázat a világ keletkezésére a felvilágosodás gondolkodói úgy vélték, Isten megteremtette a világot, **de többet nem avatkozott közbe**
- A világ működését Isten **a természetbe rejtett törvényekre bízta**
- Az **emberi elme dolga** ezeknek a törvényeknek a felderítése

„A gép forog, de az alkotó pihen.”

- Madách -

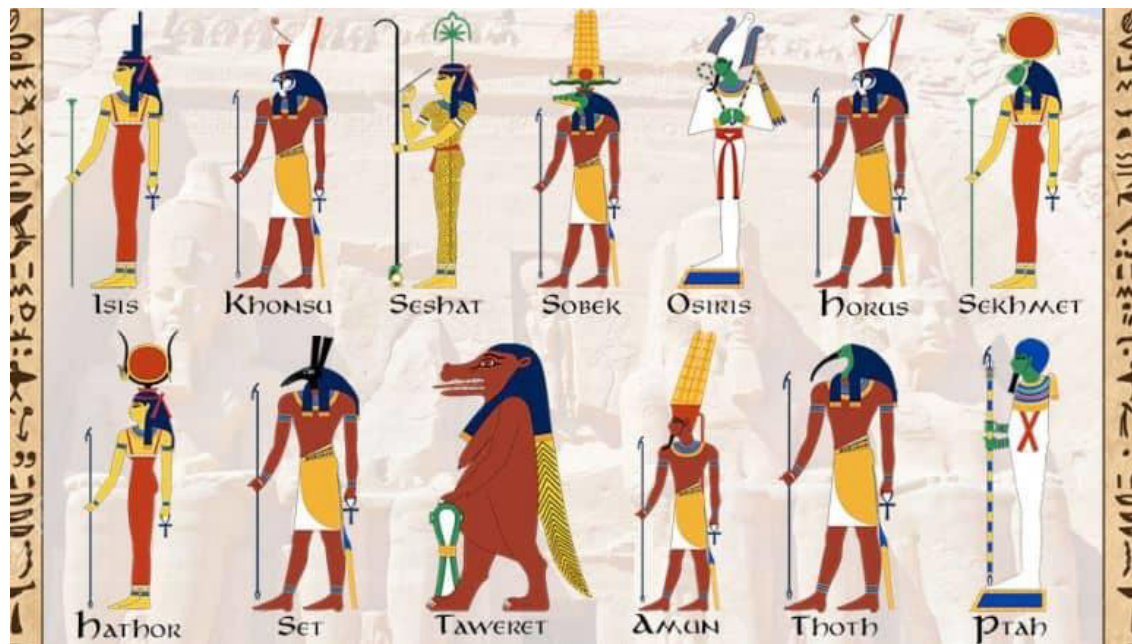
„AKI BELEKORTYOL A TUDOMÁNY
KELYHÉBE, ATEISTA LESZ. AKI KISSZA,
A KEHELY ALJÁN MEGLELÉ ISTENT.”

ISAAC NEWTON

Teizmus

- A **teizmus** olyan világnézet, amely a világot teremtő és gondját viselő Istenbe vetett személyes hitet tartja alapvetőnek. Az elnevezés a görög *Theós(z)* (Θεός) = 'Isten' szóból származik
- Napjaink főbb **monoteista (egy-isten hitű)** vallásai: kereszténység, judaizmus, iszlám

Az ókori Egyiptomi polyteista vallás Istenei

Az egyistenhit félreértelmezése...

Ateizmus

- **Isten létezésének tagadása**
- Alapja a materializmus (matéria = anyag)
- **Nem létezik** megismerhető, természeti világon túli, transzcendens **teremtő és irányító erő**
- A világ **az anyag önmozgása nyomán** keletkezett és működik

Antifeudalizmus

- Támadták és bírálták a feudális társadalmat.
- Cél: demokrácia, ahol nincsenek nemesi előjogok
- Jellemző az utópiák keletkezése

(utópia = elképzelt eszményi társadalom)

Liberté, égalité, fraternité

Természetkultusz

A feudális társadalomból
kivonuló ember számára
csak a természet nyújt
menedéket.

Jelszó:

„Vissza a természethez!”

– Jean-Jacques Rousseau

Enciklopédia

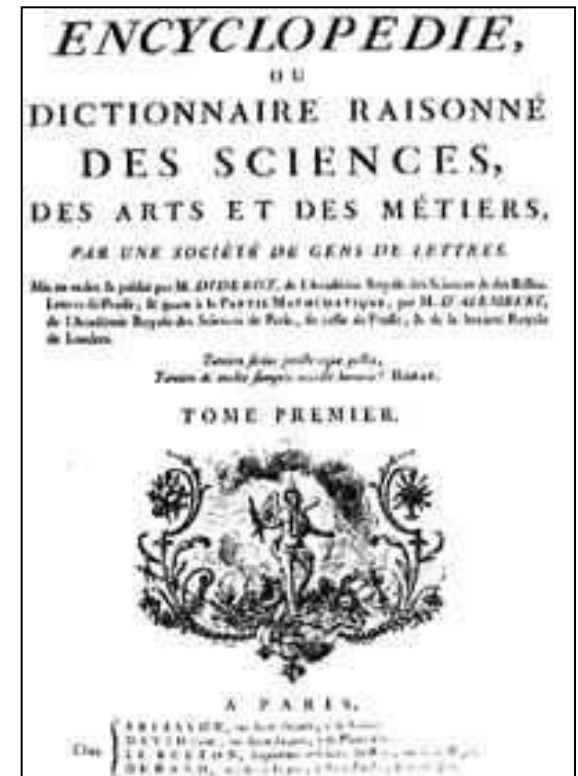
- A tudományok, a művészetek és a mesterségek értelmező szótára
- 1751-től jelentek meg kötetei
- Főbb szerkesztői: Denis Diderot, D'Alambert, Voltaire
- Az enciklopédia a korabeli műszaki ismeretek gyűjteménye is volt

Diderot

Voltaire

Stílusirányzatok

- A felvilágosodás stílusirányzatok szempontjából sem egységes korszak
- A 18. század nagyobb részében továbbra is a klasszicizmus a jellemző, de jelen van a késő barokk, második felében pedig már a szenimentalizmus is

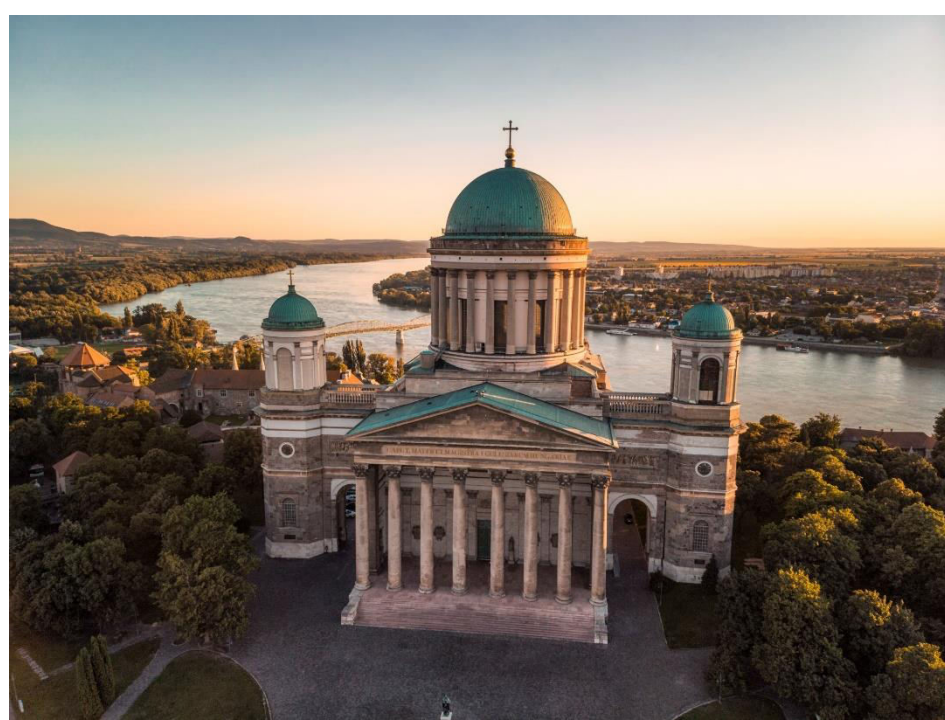

A barokk

Klasszicizmus

- Programszerűen kapcsolódik az antikvitáshoz
- A mértéktartás és az ésszerűség jegyében az egyszerű, világos szerkezetre és formára törekedtek
- Az irodalom szerepét a horatiusi elveknek megfelelően a tanítás és gyönyörködtetés együttes érvényesülésében fogalmazták meg

POLLACK MIHÁLY: Nemzeti Múzeum

Szentsimentalizmus

- Az érzékenység kultusza
- Sensus jelentése: **érzés, érzelem**
- A túlzott racionalizmussal szemben az empirizmusra épült
- Átmenetet képez a klasszicizmus és a romantika között
- Az ember érzelmi lény voltának hangsúlyozása

*Járj azokkal,
akik keresik az igazságot!
De fuss azoktól,
akik állítják, hogy megtalálták!*

Köszönöm a figyelmet!